

A k a d e m i c k ý BULLETIN

7/93

AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY

Transformace Akademie věd

Z návrhu předloženého vládě ČR ministrem školství a Radou vlády pro vědeckou činnost a vývoj technologií

Požadavek na transformaci Akademie věd poprvé oficiálně vyslovil premiér V. Klaus ve své odpovědi na memorandum k ohrožení české vědy ze dne 2. února 1993 (viz AB 3/93) a zopakoval při svém vystoupení na Akademickém sněmu 24. února t. r. Myšlenka na širší souvislost takové transformace, kterou zde rovněž pronesl, totiž na souběžné provádění transformace Akademie věd a vysokých škol i dalších center vědecké práce, již však nezazněla na společném zasedání zainteresovaných ministrů a místopředsedů Rady vlády pro vědeckou činnost a vývoje technologií, které se konalo 26. února.

Na základě podnětu z této porady vypracovaly ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Rada vlády dokumenty, které společně předložily vládě dne 18. března pod názvem *Transformace Akademie věd České republiky*. Vedle návrhů na řešení problémů navozených restrikcí rozpočtu AV ČR na rok 1993 se zde objevily i návrhy na zásadní přestavbu Akademie věd z dlouhodobé perspektivy.

Vláda České republiky projednávala tyto otázky na svém zasedání 24. března t.r. Rozhodla se vyčlenit z rozpočtové kapitoly Všeobecná pokladní správa z části pro rozvoj vědy a techniky finanční prostředky až do výše 100 mil. Kč pro zajištění převodu pracovníků Akademie věd na vysoké školy a z téhož zdroje poslat rozpočet ministerstva školství o částku 7 mil. Kč pro podporu projektů podporujících spolupráci týmů i jednotlivců z Akademie s pracovišti vysokých škol v rámci programu "Rozvoj vzdělávání".

Předložené podklady pro transformaci Akademie věd však vláda neakceptovala a žádá předsedu AV ČR, aby do 15. dubna 1993 předložil vládě návrh transformačního projektu Akademie, který by obsahoval časové fázování řešení transformace s ohledem na bezprostřední, střednědobé a dlouhodobé cíle řešení tak, že případné výnosy z majetku Akademie budou ponechány Akademii k dispozici. Pokud se týče variant transformace, které obsahoval výše zmínovaný materiál a které tu přetiskujeme, doporučuje vláda využít varianty E, F a G.

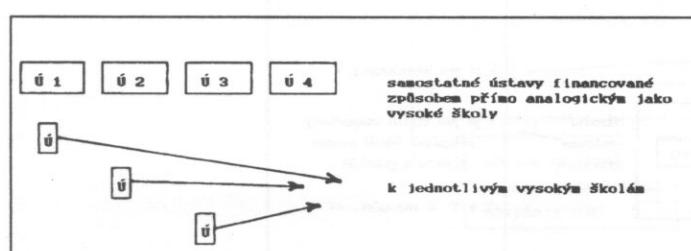
- red -

Varianty návrhů přetváření Akademie věd

A. Vytvořit několik málo ústavů a provozovat je každý odděleně. Jejich postavení a financování bylo podobné jako je tomu u vysokých škol. Zbylé ústavy převést včetně vybavení a rozpočtu k vysoké škole, místně i oborově blízké na základě dohody. Další financování těchto ústavů by probíhalo v rámci rozpočtu vysoké školy.

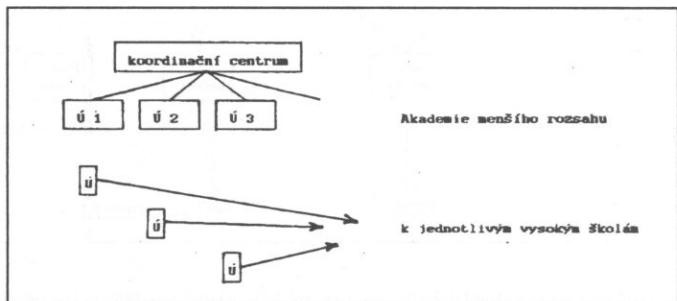
Vytvoření ústavu předpokládá nejprve jednání vedení jednotlivých dosavadních ústavů, které by vyústilo ve stanovení slučovacího postupu a zpracování programu nového celku. Zbylé ústavy budou převedeny podle transferového procesu. Toto variantní řešení předpokládá zrušení vedení Akademie a vytvoření samostatných servisních pracovišť u jednotlivých ústavů.

Varianta A

B. Nově vytvořený ústavy sdružit v Akademii, která by měla podstatně menší rozsah než dosavadní a jejíž vedení by mělo jen koordinující úlohu. Financování by bylo z rozpočtu této Akademie, bylo by však podřízeno zásadám formulovaným vědní politikou vlády. Sdružení ústavů v novou Akademii je nutné opřít o novelu zákona 283/92 Sb. Podobně i vytvoření seskupení vědeckých ústavů je nutno zákoně zakotvit.

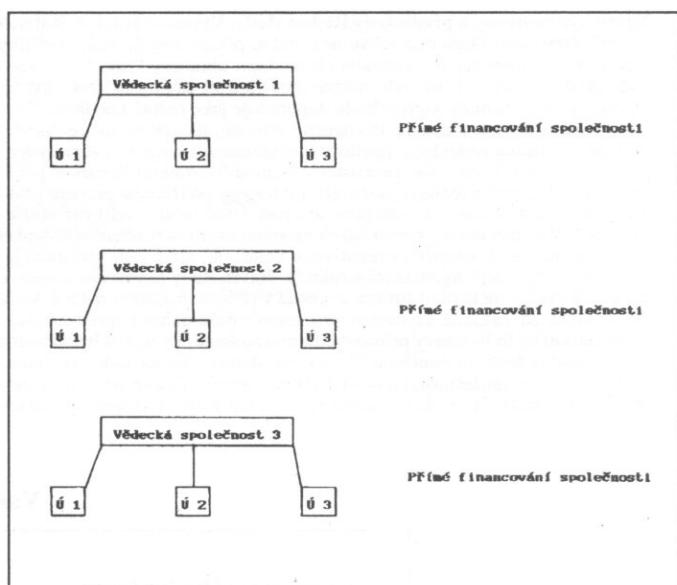
Varianta B

C. Vytvořit několik seskupení vědeckých ústavů dosavadní Akademie, která by byla oborově kompaktní a mohla nést případné označení "vědecká společnost" se jménem významné české vědecké osobnosti. Financování by probíhalo zvlášť pro každé seskupení podle zásad formulovaných vědní politikou vlády.

Sdružení ústavů v novou Akademii je nutné opřít o novelu zákona 283/92 Sb. Podobně i vytvoření seskupení vědeckých ústavů je nutno zákoně zakotvit.

Varianta C

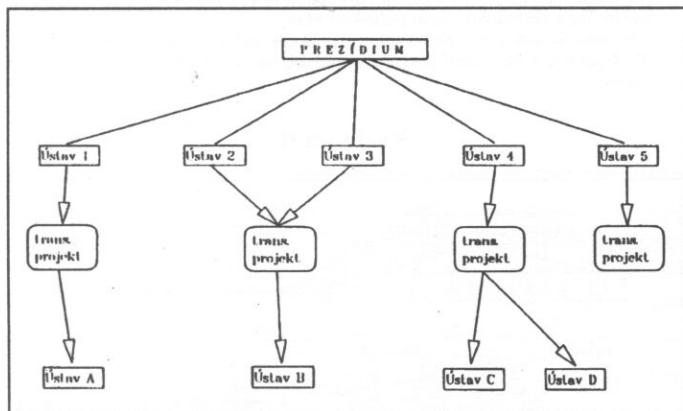

D. Přetvořit vědecké ústavy Akademie na nové celky, menší ale v odůvodněních případech i větší, na základě transformačních projektů. Projekt by mohl obsahovat stanovení cíle (poslání ústavu nebo nově vzniklé jednotky), způsob případného propojení s jinou organizací (např. podnikem, orgánem státní správy atd.), specifikace převodu majetkové podstaty a způsobu financování (per analogiam privatizačních projektů).

Přetvoření vědeckých ústavů pomocí transformačních projektů je cesta náročná a vyžadující mnoha jednání a čas. Je žádoucí, aby projektu bylo více a mohly si vzájemně konkurovat. Bylo by možné využít zkušeností získaných v oblasti privatizačních projektů.

E. Postup v několika krocích. Prvý krok: podle varianty C vytvořit jednotlivá seskupení ústavů ("vědecké společnosti") a umožnit jim aktivitu v restrikčním režimu s využitím podpory transformačních účelových prostředků. Jejich administrátorka je řízena přiměřeně malým servisním centrem. Souběžně vytvořit malou skupinu předních odborníků. Druhý krok: Tato skupina by připravila koncept transformačních projektů. Jejich prostřednictvím by se vytvořila podle varianty D malá pracoviště vysokého úrovně. Servisní centrum dále pracuje. Třetí krok: Takto vzniklá pracoviště se koordinují podle potřeb v rámci vědní politiky a zůstává přiměřeně velké servisní centrum.

Varianta D

rum. Vzniká instituce odpovídající ve světě běžným Národním výzkumným střediskům. Skupina předních odborníků se přetvoří v "učenou společnost" (akademie švédského typu) téměř bez servisu, s malými výdaji a výhodami, ale vysokou společenskou prestiží. Tato společnost může plnit úlohu evaluace či akreditace jednotlivých pracovišť.

Tato varianta je několikaetapovým postupem, v němž hrají významnou úlohu transformační projekty. Ustanovení "učené společnosti" je proces, který vyžaduje dosti práce a času; mohl by však probíhat současně s tvorbou se-skupen a přípravou a realizací transformačních projektů. Varianta nezávislým a korektním způsobem vede ke nové funkční struktuře, minimalizuje ztráty, zapadá do kontextu ostatních transformačních procesů. Je časově náročnější. Bude neprávem kritizována za nedemokratické rysy pro přílišnou moc v rukou předních osobností.

F. Návrh vypracovaný a předložený Akademii. Tato varianta je svým cílovým uspořádáním totožná s návrhem dle varianty E.

G. Návrh vypracovaný a předložený Radou vlády. Vypracovávání variantních řešení přetváření Akademie, dříve než budou přijaty zásady vědní politiky vlády, je nepřipravený a v kauzální chronologii obrácený krok. Navíc varianty přetváření A až E by bylo možné modifikovat na proces obrácený, t.j. metodou zdola-nahoru, kterou Rada doporučuje jako jedině vhodnou. Varianty A, B a D jsou jednak z uvedeného důvodu, jednak proto, že Akademii jako soustavu vědeckých institucí základního výzkumu ve svém důsledku likvidují, pro Radu vlády nepřijatelné. Z modifikovatelných variant je varianta E nebezpečná reálnou možností restaurovat po tříletém procesu prakticky stejnou strukturu, s kterou jsme se v roce 1989 začali s velikými obtížemi loučit. Všechny návrhy postrádají elementární návrh na rozčlenění této funkce soustavy ústavů: konceptní, exekutivní a kontrolní, které jsou základem jakékoli úvahy o její organizační struktuře. Návrh Rady je vytvořit soustavu ústavů, která by měla plnit funkce uvedené v příloze. Soustava ústavů, která by vznikla na základě konsensu procesem zdola-nahoru (předpokládaným jádrem by byly ústavy přírodnovědného zaměření) by mohla být nazývána Národním vědeckým centrem. Název Akademie věd by pak byl vyhrazen pro učenou společnost, která by byla na soustavě ústavů zcela nezávislá a plnila pouze ty úkoly, které učené společnosti mají ve vyspělých státech světa.

Příloha vypracovaná Radou vlády (k variantě G)

Při řešení transformace AV v delším časovém horizontu musí být uplatněn systémový přístup. Jeho východiskem je obecná koncepce státní vědní, technické a vzdělanostní politiky. Hlavní zásadou musí být rozvíjení plurality v organizaci vědecké činnosti a v systémech její podpory, která podmiňuje svobodu výzkumu a vytváření konkurenčního prostředí.

Ve všech vyspělých státech existují soustavy pracovišť obdobných ústavů Akademie věd České republiky, které jsou institucionálně nezávislé na universitách, a s nimi se věnují vědecké činnosti typu základního a strategicky orientovaného výzkumu. Tato pracoviště zaujmají v oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií ve vyspělých zemích stejně významné místo jako vysoké školy a resortní výzkum. Soustavu ústavů základního výzkumu stávající Akademie věd ČR bude proto účelně zachovat, i když bude nutné podstatně zvýšit její transparentnost, spolupráci s vysokými školami (a to obousměrně) a ostatními výzkumnými ústavy a zajistit meziinstitutionální mobilitu vědeckých pracovníků jak v tuzemsku, tak vůči zahraničí.

Posledním transformované Akademie věd (resp. soustavy států podporovaných pracovišť) by mělo být:

1) Zajistit vědeckou činnost (tzv. základní výzkum) a vědeckou bázi pro vývoj technologií (tzv. aplikovaný výzkum) pro řadu oborů, kde:

a) příslušné oblasti nejsou pokryty jinými pracovišti pro:

- jejich finanční, materiální či kapacitní náročnost
- jejich přílišnou specifickost a složitost
- jiné důvody (interdisciplinární, historické aj.)

b) se jedná o zcela nové oblasti výzkumu

c) jsou (v našich podmínkách) součástí, resp. podmínkou výzkumu sbírky velkého rozsahu nebo jiné unikátní materiály, vyžadující zvláštní péči, observatorní činnost, etalonu atd.

2) Zajistit pro obory uvedené v bodě 1a):

a) vědeckou výchovu

b) dostatek erudovaných pracovníků pro expertizy, konzultace a další nezbytné činnosti.

Při transformaci Akademie je nezbytné vycházet z objektivního rozboru silných a slabých stránek našeho základního výzkumu. Jde nespornou skutečností, že řada ústavů AV má v oblasti přírodních věd pracovníky na světové úrovni. Podobně v technických vědách vynikají pracoviště v řadě oborů. Složitá je situace ve společenských vědách, kde v průběhu existence Akademie vznikla celá řada malých ústavů v dřílech oborech, které podle svého zaměření odpovídají spíše univerzitnímu výzkumu ve vyspělých státech. Další redukce společensko-vědních pracovišť v Akademii bude nezbytná. V rámci dlouhodobé transformace AV na soustavu moderních výzkumných pracovišť, a to interdisciplinárních nebo výzkumných center typu vysoce specializovaných "národních laboratoří", se připravuje i nová koncepce prioritních oblastí výzkumu v AV ČR. Tyto priority jsou chápány jako trvalé, dynamicky se měnící v kontextu s celosvětovým, resp. celostátním vývojem vědy a aktuálními potřebami České republiky. Základními kritérii pro jejich stanovení jsou:

I.) existence materielně technických podmínek a zázemí, nezbytných pro jejich řešení,

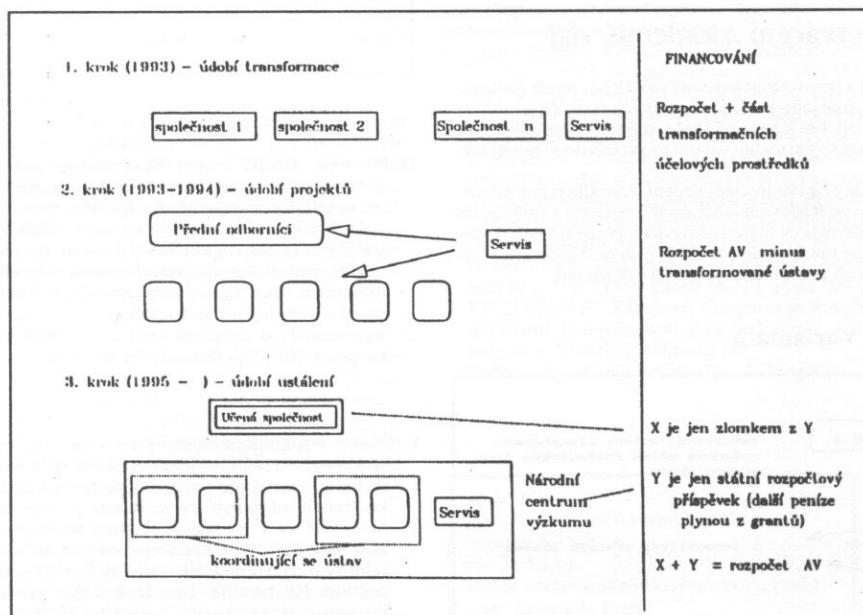
II.) dostatečné personální zajištění zejména tvůrčími osobnostmi,

III.) tradice a kompetitivnost se světovou vědou,

IV.) návaznost na celostátní i celosvětové priority jako jsou např. energie, životní prostředí, výchova a vzdělávání, zdraví a výživa lidu atd.

Důležité je, aby celý proces nebyl omezen na Akademii, aby pracovníci špičkových ústavů byli využiti na vysokých školách a pedagogové, kteří nesplňují nároky kládene na vysokoškolské pracovníky, z vysokých škol odešli. Z hlediska systémového přístupu k transformaci Akademie je její detailní organizační struktura (jak silné vazby budou mezi jednotlivými ústavy, jaké bude jejich organizační členění a jeho forma atd.) sekundární. Jinými slovy, organizační struktura musí vycházet z cílů transformačního procesu a ne naopak.

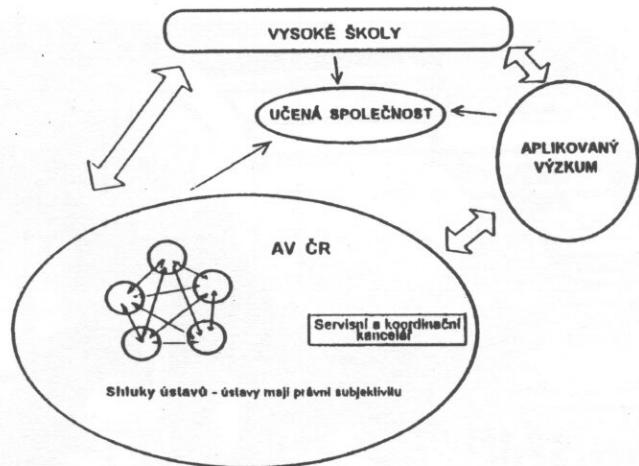
Varianta E

Varianta F

Návrh transformace předložený Akademii věd

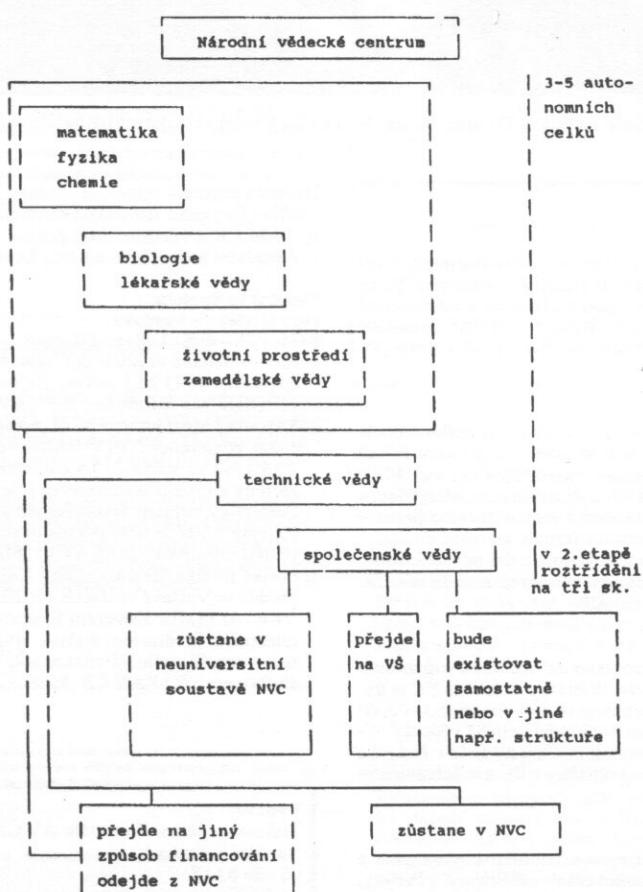
Nové uspořádání AV včetně napojení na vysoké školy, aplikovaný výzkum a Učenou společnost znázorňuje následující blokové schéma :

Uvedená struktura :

- zaručuje ústavům a jejich shlukům (sdržením) samostatnost;
- omezuje na minimum řídící funkci centra (mezinárodní spolupráce, servisní, poradenská a koordinacní činnost, hodnocení);
- umožňuje interdisciplinárnu a tématickou specializaci;
- je v souladu se strukturami běžnými v Evropě, kam se chceme integrovat;
- nepřeruší kontakty se zahraničím.

Varianta G

Na snímku J. Plechatého záběr urychlovače částic z výstavy Do nitra atomu. Je vidět úsek tunelu kolajdru LEP, jehož celková délka je 27 km. Tunel leží v hloubce několik desítek metrů pod zemí.

ZPRÁVY

Ceny UNESCO - výzva.

Česká komise pro UNESCO žádá vedení ústavů Akademie o eventuelní navržení kandidátů na Cenu UNESCO za vědu a Cenu Javeda Husaina pro mladé vědecké pracovníky. Podmínky, které UNESCO stanoví, jsou k dispozici v zahraničním odboru Kanceláře AV ČR, Národní 3, Praha 1 u A. Štysové (2358065 linka 480) - na požádání obratně pošleme. Termín předání návrhů České komisi pro UNESCO je 25. dubna 1993.

Cena míru Félix Hophouet-Boignyho.

Česká komise pro UNESCO předala Akademii věd výzvu generálního ředitele UNESCO členským státům k nominaci kandidátů na udělení ceny míru Félix Hophouet-Boignyho, kterou zřídila generální konference UNESCO v roce 1989. Mohou ji získat jednotlivci i instituce. V roce 1991 byla udělena N. Mandelovi a presidentu F. W. de Klerkovi, v roce 1992 Akademii mezinárodního práva v Haagu. Součástí ceny je číslo 800 000 francouzských franků. Návrhy je třeba předložit české komisi pro UNESCO do 10. dubna 1993. Bližší informace a formulář jsou k dispozici v zahraničním odboru Kanceláře AV ČR, Národní 3, Praha 1 u A. Štysové (2358065 linka 480).

Leverhulme Trust Fellowship 1993/94.

Britská rada upozornila na možnost ucházet se o 10 měsíční stipendium Leverhulme Trust Fellowship na období 1993/94. Přihlášky na adresu BC je třeba zaslát nejpozději do 15. dubna 1993. O stipendium se mohou ucházet vědeckí pracovníci s hodností doktora, sběhle ovládající angličtinu, jejichž vědecký výzkum je zaměřen na základní výzkum včetně mimoklinickou medicinu. Nabídka se nevztahuje na společenské vědy. (Formuláře přihlášky v BC a v Zahraničním oddělení AV ČR, Mgr. Magala).

Sředisko služeb nabízí.

Sředisko služeb Akademie věd ČR rozšiřuje svou nabídku ubytovacích a stravovacích služeb o nabídku ubytování v hotelovém domě Praha 6 - Petřiny, kde má AV ČR k dispozici 1 tří a 2 dvougarsoniéry za Kč 164 a 114 na 1 noc. Objednávky ubytování min. na 14 denní pobyt vč. jeho placení lze realizovat prostřednictvím Kanceláře akademie věd ČR - odd. zahr. styků fin. ref. (př. Krechlerová, linka 317).

Do nitra atomu.

CERN - Evropské středisko fyziky částic, Národní technické muzeum a Akademie věd ČR si vás dovolují pozvat na výstavu Do nitra atomu, která potrvá v Národním technickém muzeu, Kostelní 42, Praha 7, do 9. 5. 1993.

Setkání ve Spoletu

Dny IIASA ve Varšavě

Světový kongres Universalismu

1. Centro Italiano di Studi Sull'Alto Medioevo ve Spoletu pořádá ve dnech 15.-21. dubna 1993 XLI setkání na téma: TESTO E IMMAGINO NELL'ALTO MEDIOEVO. Informace: ZO KAV ČR, Mgr. A. Magala
2. Rakouský Mezinárodní ústav pro aplikované systémy analýzy zve na mezinárodní konferenci "DNY IIASA ve Varšavě", která se koná ve dnech 20.-21.4.1993 ve Varšavě. Na konferenci pracovníci IIASA budou reprezentovat metody a využití systémových řešení k vyrovnanému se se složitými problémy energetiky, ochrany životního prostředí, ekonomických a společenských transformací a také využití počítačových systémů podporujících rozhodování. (Bližší informace: ZO KAV ČR, Mgr. A. Magala)
3. Polská filiálka Mezinárodního Universalismu (ISU) při Varšavské universitě pořádá ve Varšavě ve dnech 15.-20. srpna 1993 SVĚTOVÝ KONGRES UNIVERSALISMU. Záměrem Kongresu je usnadnit interdisciplinární dialog intelektuálů. Předmětem diskuse budou m. j. společnosti, regiony, národy, kultury, výry, filosofie, civilizace atd. (Informace: ZO KAV ČR, Mgr. A. Magala)

Vydává:

Tiskové oddělení Kanceláře AV ČR

Národní 3, Praha 1

tel.: 26 63 18

Sazba: Fortuna, sředisko fotosazby, Praha

Tisk: Academia Praha

Číslo vychází 13.4.1993